

РЕГІОНАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ У ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Шишкін Владислав Сергійович

*кандидат економічних наук,
провідний науковий співробітник відділу
дослідження якості життя населення,
Інститут демографії та проблем якості життя
Національної академії наук України*

З початком повномасштабної війни зникла можливість отримувати надійні дані щодо доходів та витрат населення. Для оцінки якості життя населення доводилося користуватися змодельованими даними, надійність яких викликала сумнів. Отже, була відсутня можливість чітко відповісти на питання наскільки погіршилася якість життя населення і які саме регіони найбільше постраждали.

Завдяки реалізації вибіркового обстеження соціально-економічного стану домогосподарств України (ОСЕСД), проведеного у грудні 2023 р. – лютому 2024 р. за технічної підтримки ЮНІСЕФ під координацією робочої групи, створеної Міністерством соціальної політики України, з'явилася можливість зробити надійні оцінки зміни у якості життя населення за базовими аспектами. У цій роботі представлено самооцінку населенням своїх доходів у 2023 році та їх зміни у порівнянні з довоєнним періодом.

Аналіз проводився по окремим районам, основою їх виділення була подібність у рівні та структурі доходів і витрат. Усього було виділено 5 районів, до складу яких відносяться наступні регіони:

- Схід: Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Харківська;
- Північ: Житомирська, Київська, Київ, Сумська, Чернігівська;
- Південь: Запорізька, Миколаївська, Одеська, Херсонська;
- Захід: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька;
- Центр: Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська.

За даними ОСЕСД у 2023 році майже 16% домогосподарств, що мешкали на Сході країни, мали достатній рівень доходу та робили заощадження. В той же час 16,2%, що мешкали у тому ж регіоні, не могли собі забезпечити навіть достатнє харчування, що свідчить про найвищий рівень нерівності за доходами серед усіх регіонів (табл. 1). На Півдні країни менше 10% домогосподарств мали рівень доходів, який дозволяв їм робити заощадження, а 14,7% не змогли забезпечити собі нормальне харчування.

Таблиця 1

Самооцінка домогосподарствами рівня доходу у 2023 році, %

	Було достатньо і робили заощадження	Було достатньо, але заощаджень не робили	Постійно відмовляля собі в найнеобхіднішому, крім харчування	Не вдалося забезпечити навіть достатнє харчування
Схід	15,9	37,2	30,8	16,2
Північ	13,3	42,3	33,8	10,6
Південь	9,3	43,3	32,7	14,7
Захід	14,3	39,8	35,1	10,8
Центр	12,1	43,6	33,5	10,8

Джерело: розраховано автором за базою даних ОЕСЕД

У інших регіонах країни частка домогосподарств, що не могли собі забезпечити достатнє харчування, не перевищувала 11%, а частка домогосподарств, які вважали власні доходи достатніми, коливалася від 54,1% на Заході до 55,7% у Центрі.

Зазвичай самооцінка доходів по відношенню до середнього по країні рівня більше характеризує уяву домогосподарства, про те який саме має бути дохід, щоб відносити себе до середнього класу. В попередні роки дуже часто домогосподарства суттєво завищували середній рівень доходів по країні, відповідно власні доходи їм вважалися низькими. У 2023 році за даними ОЕСЕД найнижча самооцінка була притаманна мешканцям Центру: 51,4% вважали, що їх доходи менше середньоукраїнського рівня; 44,0% вважали, що їх доходи відповідають середньому рівню доходів по країні і лише 3,7% відповіли, що їх доходи перевищують середньоукраїнський рівень. На Сході країни за самооцінкою ситуація була трохи краще: 49,3% відповіли, що їх доходи нижче середнього по країні рівня; 43,7% відносили себе до середнього класу за доходами; 5,0% вважали, що їх доходи вище за середній по країні (табл. 2).

Таблиця 2

Самооцінка домогосподарствами рівня доходу у 2023 році по відношенню до середнього по країні, %

	Нижче середнього	Середній	Вище середнього	Важко відповісти
Схід	49,3	43,7	5,0	1,9
Північ	44,5	49,1	4,8	1,6
Південь	46,2	49,6	2,9	1,3
Захід	46,2	46,3	6,3	1,2
Центр	51,4	44,0	3,7	0,9

Джерело: розраховано автором за базою даних ОЕСЕД

Щодо інших районів країни, то найменший відсоток домогосподарств, які вважали, що їх доходи нижче середньоукраїнських, було зафіксовано на Півночі: 44,5%. На Заході було зафіксовано найвищий відсоток домогосподарств, які вважають, що їх доходи перевищують середнє по Україні – 6,3%, а на Півдні було зафіксовано найвищий відсоток – 49,6%, які відносили до середнього класу за доходами.

Крім рівня доходів для нормального існування домогосподарств важливо наскільки стабільно воно їх отримує. Тобто для організації сталого економічного життя домогосподарства важливіше регулярність отримання доходу, ніж його розмір. У 2023 році існувала значна регіональні варіація за цим показником. Так, на Сході країни 52,1% домогосподарств мали стабільні, регулярні доходи, в той час як на Півдні таких було 27,0%. Найявність тривалих періодів фінансової стабільності не перевищувала 25% по усіх регіонах країни. Найвищий показник було зафіксовано на Півдні країни (24,8%), найнижчий на Півночі – 13,9% (табл. 3).

Таблиця 3

**Самооцінка домогосподарствами
власної фінансової стабільності у 2023 році, %**

	Маємо стабільні регулярні доходи	Маємо тривалі періоди фінансової стабільності	Не маємо фінансової стабільності
Схід	52,1	19,5	28,5
Північ	40,6	13,9	45,5
Південь	27,0	24,8	48,2
Захід	35,6	24,4	40,0
Центр	42,9	22,5	34,5

Джерело: розраховано автором за базою даних ОЕСЕД

Відповідно спостерігалася значна регіональна диференціація за часткою домогосподарств, які не мали фінансової стабільності. Найбільша частка таких домогосподарств у 2023 році була зафіксована на Півдні країни – 48,2%, також велике значення було серед мешканців Півночі – 45,5% та Заходу – 40,0%. Найменша частка домогосподарств, які не відчували фінансової стабільності, проживала на Сході – 28,5%.

Крім оцінки поточних доходів важливою характеристикою є їх динамічні зміни, особливо в умовах повномасштабної війни, коли існує значна ймовірність суттєвого зменшення їх рівня. Так у 2023 році 45,7% домогосподарств Півдня України визнали, що рівень їх доходів значно зменшився. В інших регіонах України цей показник коливався від 21,3% у мешканців Півночі країни до 27,0% домогосподарств, які проживають на Сході (табл. 4).

Таблиця 4

**Самооцінка домогосподарствами рівня доходів у 2023 році,
у порівнянні з довосним періодом, %**

	Значно зросли	Дещо зросли	Залишилися приблизно на одному рівні	Дещо зменшилися	Значно зменшилися
Схід	0,7	9,3	35,9	27,2	27,0
Північ	1,7	10,5	43,3	23,1	21,3
Південь	0,2	3,9	28,9	21,3	45,7
Захід	1,2	10,3	41,3	22,0	25,1
Центр	0,8	9,9	44,3	21,5	23,4

Джерело: розраховано автором за базою даних ОЕСЕД

Якщо оцінити частку домогосподарств, які відповіли, що доходи в них значно або дещо зросли, то найбільша частка таких була зафіксована на Півночі країни – 12,2%, на Сході мешкало 10,0% таких домогосподарств, на Заході – 11,5%, відповідно у Центрі – 10,7%.

Висновки. За самооцінкою доходів найгірша ситуація майже за усіма показниками спостерігалася серед домогосподарств, які мешкають у південних областях України. Якщо дати інтегральну оцінку, то рівень доходів домогосподарств, які проживають на Сході та у Центрі країни є більш високим та стабільним, ніж у інших регіонах. Крім того, важливо відмітити, що падіння доходів не було таким значним, як прогнозувалося багатьма експертами.